

Заборовський Віктор Вікторович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри цивільного права та процесу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Булеца Сібілла Богданівна

доктор юридичних наук, професор

завідувач кафедри цивільного права та процесу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

PROBLEMS OF PROVIDING THE INDEPENDENCE OF UKRAINIAN LAWYER IN THE PROCESS OF PROVISION OF SAFE LEGAL AID

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО АДВОКАТА В ПРОЦЕСІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Summary. Granting a lawyer free legal aid is his only activity. The desire of state bodies to take control of the provision of such assistance, in its statement, is not a simulation of reforms, but an attempt of total power control. Indicates the need to create a public law entity (for example, the Legal Aid Fund), which will be established by the state, but will be managed independently by the advocacy community and funded by the state and external donors and sponsors, including the private sector. The authors cast doubt on the system of free legal aid in Ukraine, primarily in terms of the activities of free legal aid centers and the amount of remuneration for the provision of such assistance by a lawyer. And this points to the urgent need to reform the system of providing free legal aid in order to ensure the independence of both the advocacy in general and the lawyer in particular.

Key words: independence, lawyer, legal aid, compensation, free of charge.

Анотація. Надання адвокатом безоплатної правової допомоги є його єдиним видом діяльності. Прагнення державних органів взяти під контроль надання такої допомоги, за її твердження, являється не імітацією реформ, а спробою тотального владного контролю. Вказується на необхідність створення юридичної особи публічного права (наприклад, Фонду правової допомоги), яка буде заснована державою, але управлятиметься незалежно від неї адвокатською спільнотою та фінансуватиметься державою та зовнішніми донорами і спонсорами, у тому числі приватним сектором. Автори ставлять під сумнів діючу в Україні систему надання безоплатної правової допомоги, насамперед в аспекті діяльності центрів безоплатної правової допомоги та розміру винагороди за надання адвокатом такої допомоги. А це вказує на нагальну необхідність реформування системи надання безоплатної правової допомоги з метою забезпечення незалежності як адвокатури в цілому, так і адвоката зокрема.

Ключові слова: незалежність, адвокат, правова допомога, компенсація, безоплатність.

Аннотация. Предоставление адвокатом юридической помощи является его единственным видом деятельности. Стремление государственных органов взять под контроль предоставления такой помощи, по ее утверждению, является не имитацией реформ, а попыткой тотального властного контроля. Указывается на необходимость создания юридического лица публичного права (например, Фонда правовой помощи),

которая будет основана государством, но управляться независимо от ее адвокатским сообществом и финансироваться государством и внешними донорами и спонсорами, в том числе частным сектором. Авторы ставят под сомнение действующую в Украине систему предоставления бесплатной правовой помощи, прежде всего в аспекте деятельности центров бесплатной правовой помощи и размера вознаграждения за предоставление адвокатом такой помощи. А это указывает на настоятельную необходимость реформирования системы предоставления бесплатной правовой помощи с целью обеспечения независимости как адвокатуры в целом, так и адвоката в частности.

Ключевые слова: независимость, адвокат, правовая помощь, компенсация, бесплатность.

Незалежність адвоката є основоположною властивістю здійснення його професійної діяльності, без забезпечення абсолютного характеру якої, взагалі ставиться під сумнів можливість здійснення такої діяльності. Важливе значення в забезпеченні абсолютної незалежності адвоката відіграє й фінансова складова, зокрема в аспекті надання ним безоплатної правової допомоги.

В Україні питання про надання безоплатної правової допомоги адвокатом, зокрема в розрізі компенсації понесених ним витрат врегульовується Постановою Кабінету Міністрів України «Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомоги»³. Аналіз положень такої Постанови, дає можливість дійти до висновку про позитивність закріплення єдиної тарифної системи визначення вартості надання адвокатом такого різновиду допомоги, про те, на жаль, це не стосується самого розміру винагороди. Слушною в цьому випадку є позиція Р. Муллерата, який виходячи з того, що адвокат повинен бути незалежний фізично, духовно і матеріально, відмічає: «Юридична практика повинна давати адвокату досить коштів для існування. Якщо цих коштів недостатньо, його незалежність ставиться під загрозу»⁴.

Хоча для адвокатури встановлені суворі стандарти і якість надання юридичної допомоги адвоката за призначенням не повинно відрізнятися від якості захисту за домовленістю з довірцем, як слушно зазначає Ю. Пилипенко: «Необхідно дивитися на життя реально. Вимагати повної самовіддачі при такій оплаті праці дуже складно»⁵. Для прикладу можна навести положення п. 2 п. 3.1 вищевказаного Порядку, за яким розмір винагороди за годину роботи адвоката становить 2,5 відсотка місячного розміру мінімальної заробітної плати. Показовою в цьому випадку є й норма Закону України «Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах»⁶, за якою розмір компенсації витрат, сторони на користь якої ухвалено рішення становить 40 відсотків

³ Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : Постанова Кабінет Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77. – Ст. 144.

⁴ Муллерат Р. Независимость – основной принцип юридической этики [Электронный ресурс] / Р. Муллерат // Адвокат. – 1996. – № 11. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132077>

⁵ О независимости адвокатов с оптимизмом [Электронный ресурс]: [интервью с Президентом ФПА РФ Юрием Пилипенко / записал В. Ушканов]. – Режим доступа: http://fparf.ru/news/all_news/news/20785/

⁶ Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах : Закон України від 20 грудня 2011 року № 4191-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 3. – Ст. 11.

прожиткового мінімуму для працездатних осіб, в той час, якщо сторона звільнена від оплати таких витрат — 2,5 відсотків за годину, зокрема участі в судовому засіданні. Потрібно відмітити, що розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня 2017 року становить 1600 грн.

Але таке ставлення до визначення розміру винагороди адвоката у випадку безоплатного надання ним правової допомоги, не враховує те, що саме держава бере на себе зобов'язання надавати таку допомогу соціально незахищеним верствам населення, а вже потім делегує таке зобов'язання адвокатури. Тому, заслуговує на увагу твердження Л.Ю. Грудциної: «Держава, покладаючи певні зобов'язання на адвокатуру, накладає зобов'язання і на себе — надавати фінансову підтримку адвокатам»⁷. Але така підтримка адвоката повинна здійснюватися на рівні, що забезпечив би належний рівень здійснення професійної правової допомоги. Слід відмітити те, що в багатьох випадках надання адвокатом безоплатної правової допомоги є його єдиним видом діяльності.

Потрібно врахувати й те, що адвокатура поряд з судом, здійснює особливу роль в системі забезпечення правосуддя, але «держава, підтримуючи суд, робить в нього гігантські вливання, але відмовляє в тому ж адвокатурі навіть в плані компенсації за безкоштовну допомогу»⁸. Враховуючи те, що адвокатура являє собою величезне надбання громадянського суспільства та правової держави, без якої взагалі ставиться під сумнів можливість їх існування, вважаємо, що і суспільство, і держава повинні підтримувати діяльність адвокатури, зокрема в аспекті надання безоплатної правової допомоги.

Але така підтримка адвокатури не повинна порушувати загального принципу про її абсолютну незалежність. Певною гарантією незалежності адвокатури, за твердженням А.Г. Кучерени є «також автономність її бюджету, який в цілому не залежить ні від держави або органів місцевого самоврядування, ні від яких би то не було організацій»⁹. То ж ми ставимо під сумнів діючу в Україні систему надання безоплатної правової допомоги, насамперед в аспекті діяльності центрів такої допомоги. Як вказує Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України Л.І. Ізовітова : «Формат безоплатної правової допомоги при Мін'юсті, який діє зараз — це знищення незалежності адвокатури, яка є нормою для всіх цивілізованих країн світу»¹⁰. Прагнення державних органів взяти під контроль надання такої допомоги, за її твердження, являється не імітацією реформ, а спробою тотального владного контролю.

Економічний, за твердженням І.С. Яртих, являє собою найважливіший важіль впливу на адвокатуру, його «дія не тільки може обмежувати правові умови

⁷ Грудцина Л.Ю. Государственное обеспечение гарантий независимости, самоуправления и финансирования адвокатской деятельности / Л.Ю. Грудцина // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 7-18. **на с. 13**

⁸ Крохмалюк А. Искать компромисс, сохраняя главное [Электронный ресурс] / А. Крохмалюк // Новая адвокатская газета. – 2015. – 20 травня. – Режим доступа: www.advgazeta.ru/newsd/949

⁹ Кучерена А.Г. Адвокатура в условиях судебно-правовой реформы в России // А.Г. Кучерена. – М.: Юркомпани, 2009. – 434 с. **на с. 359**

¹⁰ НААУ побачила у системі БПД загрозу незалежності адвокатури .[Електронний ресурс] // Закон і бізнес – 2015. – № 36. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/118511-nacionalna_asociaciya_advokativ_ukraini_pobachila_u_sistemi_.html

незалежності адвокатури, а й здійснювати негативний вплив на рівень і якість правової допомоги»¹¹. Тож, на нашу думку, виправданим є прагнення адвокатської спільноти щодо передачі функцій управління системою надання безоплатної правової допомоги від держави безпосередньо до органів адвокатського самоврядування¹². Але враховуючи той факт, що фінансування такої діяльності має відбуватися саме за рахунок держави, то на нашу думку, повинен бути забезпечений й дієвий механізм моніторингу витрат щодо забезпечення надання безоплатної правової допомоги. На ряд інших недоліків в системі організації надання безоплатної правової допомоги, які в тому числі можуть мати негативний вплив на забезпечення незалежного статусу адвоката, в своєму дисертаційному дослідженні вказує Т.Б. Вільчик (зокрема, щодо виключення з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, оформлення «доручень» від Центру тощо)¹³. Про наявність проблем, які існують в процесі надання безоплатної правової допомоги мова йде і у підготовленому Національною асоціацією адвокатів України звіті: «Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування», що затверджений рішенням Ради адвокатів України № 125 від 13 листопада 2015 р¹⁴. В даному Звіті, зокрема вказується на необхідність створення юридичної особи публічного права (наприклад, Фонду правової допомоги), яка буде заснована державою, але управлятиметься незалежно від неї адвокатською спільнотою та фінансуватиметься державою та зовнішніми донорами і спонсорами, у тому числі приватним сектором. Така модель управління наданням безоплатної правової допомоги є дуже подібною до канадської, яка за твердженням В. Гвоздзя може стати зразком для реформи в Україні. Він звертає увагу на те, канадська модель визнана однією з найкращих та найефективніших у світі, а найбільша увага при створенні цієї системи була приділена її відокремленню від держави¹⁵.

Враховуючи те, що адвокатура являє собою величезне надбання громадянського суспільства та правової держави, без якої взагалі ставиться під сумнів можливість їх існування, вважаємо, що і суспільство, і держава повинні підтримувати діяльність адвокатури, зокрема в аспекті надання безоплатної правової допомоги. Але така підтримка адвокатури не повинна порушувати загального принципу про

¹¹ Яртых И.С. Проблемы взаимодействия адвокатуры и государственной власти: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная власть; прокурорский надзор; организация правоохранительной деятельности; адвокатура» / И.С. Яртых. – М., 2003. – 28 с. **на с.** 6-7

¹² Фазекош О. Управління Центрами БПД має здійснюватись регіональними радами [Електронний ресурс] / Олексій Фазекош. – Режим доступу: unba.org.ua/news/709-news.html

¹³ Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.10 / Вільчик Тетяна Борисівна. – Харків, 2016. – 490 с. **на с.** 229-232

¹⁴ Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування [Електронний ресурс]: звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України №125 від 13 листопада 2015 року. – Режим доступу: unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2015.11.30-unba-report-legal-aid-ukr.pdf

¹⁵ Гвоздїй В. Безоплатна правова допомога Канади може бути зразком для реформи в Україні [Електронний ресурс] / Валентин Гвоздїй. – Режим доступу: unba.org.ua/news/1361-bezoplatna-pravova-dopomoga-kanadi-mozhe-buti-zrazkom-dlya-reformi-v-ukraini-valentin-gvozdij.html

абсолютну незалежність як адвокатури в цілому, так і адвоката зокрема. То ж ми ставимо під сумнів діючу в Україні систему надання безоплатної правової допомоги, насамперед в аспекті діяльності центрів безоплатної правової допомоги та розміру винагороди за надання адвокатом такої допомоги. А це вказує на нагальну необхідність реформування системи надання безоплатної правової допомоги з метою забезпечення незалежності як адвокатури в цілому, так і адвоката зокрема.

Література:

1. Питання оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу : Постанова Кабінет Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 465 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77. – Ст. 144.
2. Муллерат Р. Независимость – основной принцип юридической этики [Электронный ресурс] / Р. Муллерат // Адвокат. – 1996. – № 11. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132077>
3. О независимости адвокатов с оптимизмом [Электронный ресурс]: [интервью с Президентом ФПА РФ Юрием Пилипенко / записал В. Ушканов]. – Режим доступа: http://fparf.ru/news/all_news/news/20785/
4. Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах : Закон України від 20 грудня 2011 року № 4191-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 3. – Ст. 11.
5. Грудцына Л.Ю. Государственное обеспечение гарантий независимости, самоуправления и финансирования адвокатской деятельности / Л.Ю. Грудцына // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 7-18.
6. Крохмалюк А. Искать компромисс, сохраняя главное [Электронный ресурс] / А. Крохмалюк // Новая адвокатская газета. – 2015. – 20 травня. – Режим доступа: www.advgazeta.ru/newsd/949
7. Кучерена А.Г. Адвокатура в условиях судебно-правовой реформы в России // А.Г. Кучерена. – М.: Юркомпани, 2009. – 434 с.
8. НААУ побачила у системі БПД загрозу незалежності адвокатури [Електронний ресурс] // Закон і бізнес – 2015. – № 36. – Режим доступа: http://zib.com.ua/ua/118511-nacionalna_asociaciya_advokativ_ukraini_pobachila_u_sistemi_.html
9. Яртых И.С. Проблемы взаимодействия адвокатуры и государственной власти: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная власть; прокурорский надзор; организация правоохранительной деятельности; адвокатура» / И.С. Яртых. – М., 2003. – 28 с.
10. Фазекош О. Управління Центрами БПД має здійснюватись регіональними радами [Електронний ресурс] / Олексій Фазекош. – Режим доступа: unba.org.ua/news/709-news.html
11. Вільчик Т.Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.10 / Вільчик Тетяна Борисівна. – Харків, 2016. – 490 с.
12. Система безоплатної правової допомоги в Україні: поточні проблеми та рекомендації щодо її реформування [Електронний ресурс]: звіт, підготовлений Національною асоціацією адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України №125 від 13 листопада 2015 року. – Режим доступа: unba.org.ua/assets/uploads/news/advocatura/2015.11.30-unba-report-legal-aid-ukr.pdf
13. Гвоздїй В. Безоплатна правова допомога Канади може бути зразком для реформи в Україні [Електронний ресурс] / Валентин Гвоздїй. – Режим доступа:

Proceedings of X International scientific conference “Scientific thought transformation”

unba.org.ua/news/1361-bezoplatna-pravova-dopomoga-kanadi-mozhe-buti-zrazkom-dlya-reformi-v-ukraini-valentin-gvozdij.html